

academics/story/we-are-whenever-you-are-penn-state-marks-125-years-distance-learning/

3. Demiray U., Isman A. History of Distance Education. *DergiPark Akademik*. P. 88–108. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115681>

4. Gates Bill. The Age of AI Has Began. *GatesNotes*. 2023. URL: <https://www.gatesnotes.com/The-Age-of-AI-Has-Begun>

5. History of The Open University. *The Open University*. URL: <https://web.archive.org/web/20170430052403/http://www.open.ac.uk/researchprojects/historyofou/>

6. The History of Distance Learning. *Oxford Learning College*. URL: <https://www.oxfordcollege.ac/news/history-of-distance-learning/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-376-7-5>

THE POLICY OF MILITARIZATION OF TEENAGERS IN THE RUSSIAN FEDERATION AS A THREAT TO EUROPEAN SECURITY

ПОЛІТИКА МІЛІТАРИЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В РФ ЯК ЗАГРОЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Lysianskyi P. L.

*Postgraduate student at the Department
of Political Theories
National University
“Odesa Law Academy”
Odesa, Ukraine*

Лисянський П. Л.

*аспірант кафедри політичних теорій
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Після того, як збройні сили РФ здійснили спробу повномасштабного вторгнення на територію України 24 лютого 2022, під контролем окупаційних військ опинилася частина територій України. На тимчасово окупованих територіях України, РФ запроваджує дії, які направлені на знищення Української ідентичності у місцевих мешканців. Зокрема окупаційні адміністрації проводять політику примусової паспортизації місцевого населення на захоплених територіях, а також змушують відмовлятися від громадянства України. В закладах освіти на окупованих територіях України, міністерство освіти РФ запроваджує перепрофілювання місцевих учителів для роботи зі школярами окупованих територій по стандартам освіти РФ. Але крім цього,

представники окупаційних адміністрацій на захоплених територіях України проводять роботу, яка направлена на посилення процесів мілітаризації учнів та підлітків тимчасово окупованої території. Термін мілітаризація поєднує в собі ідеологічне виховання молоді у сукупності з посиленою військовою підготовкою. Якщо аналізувати сам процес мілітаризації дітей на тимчасово окупованих територіях України, то можна прийти до висновку, що там працює система ідеологічно-військової освіти у початковій школі, але слід зазначити, що ця система не нова і була вона створена не на окупованих територіях України, а на території РФ. Для розуміння мотиву запровадження масштабної політики мілітаризації в РФ і на окупованих територіях України, потрібно проаналізувати процеси мілітаризації суспільства у колишньому СРСР.

Загальні процеси мілітаризації суспільства розкрили у своїх фундаментальних дослідженнях Г. Спенсер [1], Г. Лассуелл [2], А. Вагтс та ін. Мілітаризм як характерну рису радянської внутрішньої й зовнішньої політики відмічали практично всі дослідники історії Радянської держави [3, с. 118]. У кінці XIX ст. один із основоположників наукової соціології Г. Спенсер вирізняв два типи суспільства: «індустріальне» й «воєнне», яке нині можна визначити як мілітаристське. На думку Спенсера, в державах з «індустріальним» устроєм спрямовані на мирне виробництво, обмін товарами й послугами в інтересах індивіда. А створення мілітаристського суспільства полягає у його закритості, домінуванням держави, спрямованістю на захист та загарбання територій, обмеженням свободи, культивуванням цінностей дисципліни, підкорення, патріотизму, лояльності. Американський дослідник А. Вагтс в «Історії мілітаризму» пояснював, що «ця відмінність має фундаментальний, визначальний характер. Військовий підхід – це, насамперед прагнення сконцентрувати людські й матеріальні ресурси для того, щоб максимально ефективно вирішувати конкретні завдання. Мілітаризм же є сукупністю звичаїв, уявлень та інтересів, які хоч і пов'язані з війнами й арміями, проте обов'язково претендують на значно більше, ніж просто задоволення військових потреб. Відомля-ючись від наукового підходу, мілітаризм спирається на підхід кастовий і культовий, на владу й віру. Армія влаштована так, що служить не меті підготовки до можливої війни, а інтересам військових, є за своєю сутністю мілітаристською». А. Вагтс, зокрема, підкреслював, що прихильниками мілітаристського мислення не обов'язково є військові. Вагтс увів поняття «цивільного мілітаризму, який можна розуміти як безумовне прийняття воєнних цінностей, манер, принципів і відносин. Цивільні мілітаристи, так само як і військові мілітаристи зневажають цивільну політику, парламентаризм, партії, громадянське суспільство тощо [4]. Характерні риси цивільного мілітаризму притаманні сучасній політичній еліті РФ. Дем'яненко В. М. у своїй статті «Мілітаризація

суспільної свідомості в СРСР» пояснює: «У свідомість радянських громадян систематично й настійно вбивали мілітаристські стереотипи, залякуючи їх імперіалістичним ворожим оточенням, яке готове в будь-який час напасти на «першу справедливу державу робітників і селян». У державній пропаганді масова мобілізаційна армія виступала втіленням найважливіших народних рис, ключових цінностей, насамперед радянського патріотизму й пролетарського інтернаціоналізму. Будь-які внутрішні труднощі (низькі зарплати, тяжкі житлові умови, товарний дефіцит тощо) пояснювалися жорстким світовим військовим протистоянням, загрозами з боку глобального противника (США, НАТО, «світовий імперіалізм»)). Якщо проаналізувати сучасні політичні процеси в РФ то можна прийти до висновку, що демократичні процеси в цій країні були замінені саме цивільним мілітаризмом, а процеси мілітаризації суспільства тільки посилюються.

Процеси мілітаризації молоді в РФ були запуснені через систему освіти. Так, федеральний закон «Про освіту в Російській Федерації» від 29.12.2012 року визначив новий федеральний освітній державний стандарт (далі – ФГОС) [ФЗ «Про освіту в Російській Федерації» 2012]. У програмах ФГОС сформульований, так званий, «портрет випускника основної школи», перший пункт говорить: «любить свій край і свою Батьківщину, знає російську та рідну мову, поважає свій народ, його культуру та духовні традиції» [Наказ Міністерства РФ 2010, № 1897: 3]. «Портрет випускника школи» мало чим відрізняється від випускника основної школи, тут також на першій позиції: «любить свій край і свою Батьківщину, який поважає свій народ, його культуру та духовні традиції» [Наказ Міністерства РФ 2009, № 413: 4]. У період із 2001 по 2015 рік було реалізовано три програми патріотичного виховання громадян РФ, а з 2016 по 2020 рік реалізується четверта. У постанові уряду РФ від 5 жовтня 2010 року як основна мета програми патріотичного виховання проголошується «...подальший розвиток та вдосконалення системи патріотичного виховання громадян». При цьому вказується на факт ефективності реалізації попередніх програм, внаслідок яких «... рівень патріотичної свідомості громадян Російської Федерації підвищується» [Постанова Уряду РФ 2010 № 795]. Програма 2016–2020 років конкретизує мету такого виховання, уточнюючи його зміст: «...створення умов підвищення громадянської відповідальності за долю країни, підвищення рівня консолідації суспільства на вирішення завдань забезпечення національної безпеки та сталого розвитку Російської Федерації, зміцнення почуття причетності громадян до великої історії та культури Росії, забезпечення наступності поколінь росіян, виховання громадянина, що любить свою Батьківщину та сім'ю, що має активну життєву позицію» [Постанова Уряду РФ від 30 грудня 2015 року, № 1493: 5]. Інше завдання програми[1] полягає у зміцненні престижу служби у Збройних силах РФ та правоохоронних органах,

реалізації практики шефства військових частин над освітніми організаціями, а також трудових колективів та бізнес структур над військовими частинами [там же: 5]. Для реалізації зазначеного завдання пропонується: формування безперервного військово-патріотичного виховання дітей та молоді, формування готовності у молоді захищати Вітчизну, формування умов для успішного комплектування Збройних Сил РФ, формування позитивного ставлення до військової та державної служби, спортивно-патріотичне виховання, активізацію військово-шефської роботи. Досягнення поставленого завдання включає такі форми і методи роботи: активізацію інтересу до вивчення історії Росії, в тому числі військової, її героїчним сторінкам, подвигам захисників Вітчизни; популяризацію подвигів героїв і видатних діячів історії та культури Росії, у тому числі Георгіївських кавалерів, Героїв Радянського Союзу, Героїв Російської Федерації, Героїв праці тощо. Практична реалізація вищезгаданих нормативно-правових актів щодо освіти молоді в РФ полягала у проведенні військово-спортивних ігрових заходів, створення в кожному суб'єкті РФ центрів з військово-патріотичного виховання та підготовки громадян до військової служби, створення кадетських класів у загальноосвітніх школах тощо. В деяких регіонах РФ, які «традиційно» вважаються козачими, військово-патріотичне виховання дітей і молоді набуває ще одне направлення – відродження козацьких традицій. В Краснодарському краї, було видано наказ міністерства освіти (регіональної направленості) № 4177/76 від 01.09.2016 року про затвердження класів і груп козацької спрямованості в освітніх установах. Основною метою формування таких класів і груп, згідно з приказом, є «...прийняття учасників до козацького укладу життя, патріотичне і духовне виховання людини і громадянина на основі історико-культурних традицій козацтва, формування духовної зрілості і готовності до служіння державі, в тому числі – несенню державної служби козацтва».

На тимчасово окупованих територіях України процеси мілітаризації дітей через заклади освіти набувають розвитку за алгоритмом, який був запроваджений в РФ. Зокрема, на окупованих РФ територіях України реалізуються наступні заходи: «Уроки мужності», Камеморация («увінчення пам'яті героїв»), військові-ігри або військово-польові збори. Також слід зазначити, що Російська Федерація через окупаційні адміністрації здійснює вплив на свідомість молоді тимчасово окупованих територій України і у ході позаосвітньої діяльності, зокрема через фінансування та всебічну підтримку псевдопатріотичних організацій та воєнізованих таборів (тривалістю від двох до десяти днів) для дітей і підлітків віком 10–17 років. На окупованій території Донецької області Офісом Генерального прокурора України встановлено понад 10 так званих військово-патріотичних клубів, зокрема «Молода Гвардія Донбасу», «Амазонки», «Патріот», «Бастіон»,

«Степові Вовки». За даними, оприлюдненими у «ДНР», кількість «патріотичних» клубів, гуртків та об'єднань у цій частині окупованого Донбасу наприкінці 2019 року становила 62, а кількість їхніх «вихованців» нараховувала 2014 осіб. Схожі об'єднання діяли і на окупованій території Луганської області («Амазонки», «Доброволець», «Редут» тощо). У 2020 році їх нараховувалося 32, до складу яких входило 987 неповнолітніх.

Якщо проводити загальний аналіз ідеологічних змін у вихованні молоді та підлітків в РФ, можна прийти до висновку, що починаючи з 2010 року політичне керівництво РФ почало впроваджувати зміни у освітньому процесі, які стосувалися посилення «військово-патріотичного» (мілітаризації) виховання школярів. Елементи мілітаризму, зокрема громадянського, який характеризується прийняттям військових цінностей, манер, принципів і відносин, виявлених героїчною перевагою у військовій службі та діяє є частиною виховного процесу в освітніх установах Росії. Одне з головних завдань «військово-патріотичного» виховання підлітків в РФ – це виховання на ідеологічних засадах так званого «Руського миру». Але слід зазначити, що ця ідеологія побудована на хибному створенні «глобального ворога» із країн Європейського союзу, США, Великобританії, України. Загалом можна констатувати, що «ідеологічне» виховання дітей в РФ проходить через викривлення історичних процесів минулого та хибне трактування політичних процесів сучасності. Таким чином політичне керівництво РФ вже більше десяти років намагається створити «покоління агресії», яке виховувалось на хибному трактуванні історичних процесів та посиленою військовою підготовкою. За планами РФ «покоління агресії» повинно чітко знати свого «ворога» та у разі необхідності застосувати зброю до його знищення. РФ готується до нових військових вторгнень у інші країни і для цього їй потрібно мілітаризоване покоління молоді.

Література:

1. Spencer H. Principles of Sociology: book. New York: 1895. P. 247.
2. Lasswell H. Essays of the Garrison State: a book. New Jersey: 1997. P. 318.
3. Дем'яненко В.М. Мілітаризація суспільної свідомості в СРСР. Література і культура Полісся. 2016. Випуск 83. С. 117–128.
4. Vagts A. A. History of Militarism: Civil and Military: a book. New York: 1959. P. 463.
5. Пашкова О. Мілітаризація молоді як складова російської політики на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Гібридна агресія РФ: досвід протидії з боку України: зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ:2022. С. 54–58.